

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

een gesprek met eigen gedachten en gevoelens is het voor de therapeut haast onmogelijk om vanuit een meerzijdig partijdig uitgangspunt het contact aan te gaan met het gezin waarin seksueel misbruik plaatsvindt.

Liesbeth van der Leeuw

Liefde en lust door de levensfasen heen

Studiedag van de sectie Partnerrelatietherapie van de NVRG, 13 november 2009 te Amersfoort.

Deze dag was al lang van te voren aangekondigd en volgeboekt. Samen met een honderdtal collega's ging ik mijn oor te luisteren leggen bij twee goed ingevoerde seksuologen. Deze studiedag zou niet alleen gaan over liefde en lust, maar ook over seks, door de levensfasen heen.

Psycholoog en seksuoloog Marianne Emmelkamp beet de spits af met de introductie van het Onvredekwaadrant en de Responsecyclus, twee belangrijke instrumenten in het werk met cliënten met seksuele problemen. Het Onvredekwaadrant biedt een houvast om seksuele problemen

Literatuur

Rober, P. (2002). *Samen in therapie: gezins-therapie als dialoog*. Leusden: Acco.

vanuit verschillende gezichtspunten te bespreken. Met behulp van dit kwadrant wordt gekeken naar lichamelijkheid, techniek en individuele geschiedenis, maar ook naar de systeemcomponent, zoals de plaats en betekenis van seks in de relatie. Om een volledig beeld te krijgen is het belangrijk tot in detail door te vragen. Behandelaars denken al snel indiscreet te zijn, terwijl cliënten dat zelf meestal niet zo ervaren. Niet bang zijn dus en gewoon doorvragen, was Emmelkamps advies.

De Responsecyclus bestaat uit een grafiek. De horizontale as van deze grafiek geeft de tijd weer, de

verticale as de mate van opwindings. Op deze assen tekent zich een lijn af waarin de verschillende fasen van seksuele activiteit te ontdekken zijn. Deze lijn wordt sterk beïnvloed door interactie met de partner en eigen remmende of prikkelende factoren.

Emmelkamp nam ons ...*behandelaren denken al snel indiscreet te zijn...* vervolgens mee in een theoretische uiteenzetting over visies op seksualiteit. Ze maakte onderscheid tussen de eerste en de tweede generatie wetenschappers/seksuologen. De eerste generatie theoretici benadrukte vooral de individuele, pathologische kant van seksuele problemen. Zij gingen uit van een soort biologische, vanzelfsprekende functionaliteit, waarover alle mensen zouden beschikken. Als deze functionaliteit niet aangesproken wordt, is er – in de visie van deze eerste generatie – een probleem en voor een probleem is een behandelaar. Therapieën vanuit dit model zijn dus vooral gericht op het herstellen van disfunctionaliteit bij individuen.

In tegenstelling tot de eerste generatie denkers houdt de tweede generatie zich veel meer bezig met het interactionele aspect van seksualiteit, zoals invloeden die partners op elkaar uitoefenen, verschillende posities in hun relatie, verschillende patronen, projecties en verlangens. In het model van de tweede generatie

heeft seksualiteit meer de functie van het versterken van de band en het verhogen van de intimiteit. De aandacht van deze denkers is daarmee meer gericht op interactie, flexibiliteit en dynamiek binnen de relatie.

Emmelkamp besprak vervolgens kort het werk van enkele bekende psychotherapeuten, zoals Erich Fromm en Jürg Willi. Op dit moment gaat er veel aandacht uit naar het werk van David Schnarch en Murray Bowen. Sleutelbegrip in hun werk is 'differentiatie binnen de persoon'. Een persoon kan tegelijkertijd verschillende en soms tegenstrijdige gevoelens hebben. Bij een goede differentiatie is de persoon in staat de spanning te reguleren die deze tegenstrijdige gevoelens oproepen. Gedachten en gevoelens zijn zodanig geïntegreerd dat de persoon op een prettige manier met zichzelf in evenwicht is en in staat is de gedachten, gevoelens en houding te delen met de dierbare/partner. In het laatste deel van haar presentatie leek Emmelkamp in tijdnood te komen want we werden bedolven onder namen van auteurs en titels. Ook schonk zij nog korte aandacht aan internetporno en 'holebi'- (homo-seksuele, lesbische en biseksuele) relaties, waarna zij haar inspirerende inleiding in de seksuologie door de afgelopen decennia heen afsloot. Tij-

dens de lunch konden we even bijkomen van deze wervelwind.

Na de lunch nam Albert Neeleman, psychotherapeut en seksuoloog, het stokje over en ging vanuit zijn kennis van psychogerontologie, seksuologie en systeemtherapie in op het onderwerp seksualiteit en ouderen. Neeleman had ervoor gekozen ons te 'entertainen' – zoals hij zijn meegebrachte videomateriaal omschreef. Dat effect had het inderdaad toen we een fragment uit de video 'O amor natural' van Hedy Honigmann (1996) te zien kregen. In deze documentaire, gemaakt in Brazilië, lezen verschillende mensen erotische gedichten voor van een nationale dichter. We kregen een hoogbejaarde vrouw te zien, die tijdens het voorlezen van de erotische poëzie in staat van toenemende opwindning geraakt. Zij adviseert ons, de kijkers, om een voorbeeld aan haar te nemen en 'het' vooral heel vaak te doen. Een ontroerende en openhartige oproep.

Van Brazilië nam Neeleman ons mee naar Groot-Brittannië, iets totaal anders. We kregen een fragment te zien uit een voorlichtingsfilm waarin seksualiteitskwesaties binnen het huwelijk in een pathologiserende context werden geplaatst, met het advies bijtijds de huisarts in te schakelen. Graag had ik de reactie van de

bejaarde Braziliaanse mevrouw op deze video gehoord.

Daarna zagen we een video waarin een hele reeks Engelse ouderen de revue passeerde, die ieder op eigen wijze terugkeken op hun seksualiteit. In een volgend videofragment werden wij meegevoerd naar het echtelijk bed van een hoogbejaard Nederlands echtpaar dat zonder gêne de liefde met elkaar bedrijft.

Na afloop van dit fragment hing er een ijzige stilte in de zaal. 'Dat gebeurt nou altijd als ik dit laat zien,' doorbrak Neeleman op onnozele wijze de stilte. Er werd geschoven en gekucht, blikken werden gewisseld. Zelf voelde ik een weeïg, bijna onpasselijk gevoel opkomen. Waren we daarvoor nou naar Amersfoort gekomen? Nadat iemand in de zaal liet vallen dat hij zich ongemakkelijk was gaan voelen, kwam het gesprek op gang. Neeleman maakte er een prettig interactieve lezing van, wat mij vele nieuwe inzichten opleverde. Hij liet ons ontdekken dat een actieve benadering van seksualiteit bij ouderen zeer belangrijk is en dat we daar in ons gesprek niet voor moeten terugdeinzen. We kregen statistieken te zien over de seksuele activiteiten van ouderen waaruit bleek dat het proces van de differentiatie ook in deze fase nog een rol speelt. Het is

...hing er een ijzige stilte in de zaal...

belangrijk om bejaarde stellen te helpen contact te blijven houden over hoe, wanneer en met welke beperkingen er gevreeën kan worden.

Zo kwamen we toe aan een belangrijk onderdeel van deze dag, namelijk hoe het denken over seksualiteit in de afgelopen decennia veranderd is en wat dat betekent voor de huidige generatie ouderen. Seksualiteit is explicieter geworden, er wordt meer over gesproken en er hangt een sfeer omheen dat je pas gelukkig bent als je 'het' vaak doet. In de afgelopen jaren zou – volgens statistieken van onder andere het Nederlands Instituut voor Publieke Opinie- en marktonderzoek (gesponsord door Pfizer, fabrikant van Viagra) – de seksuele activiteit van ouderen wezenlijk toegenomen zijn, en tegelijk zou uit andere statistieken blijken dat veel ouderen tevreden zijn met hun bestaan zonder partner.

Veel van deze mensen zijn natuurlijk weduwe of weduwnaar.

Neeleman stelde voor maar niet al te lang stil te staan bij de betrouwbaarheid van deze onderzoeken en liet ons als uitsmijter een fragment zien uit de documentaire *Young@Heart*, over een ouderenkoor dat popmuziek zingt met speciale aandacht voor toegewijde koorleden die rock 'n rollend door het leven gaan. Het 'verval' als karikatuur in beeld gebracht: grappig en een beetje pijnlijk.

Daarmee kwamen we aan het einde van deze studiedag, een dag waar in korte tijd bijzonder veel interessante kennis werd gepresenteerd op het gebied van seksualiteit bij cliënten in het algemeen en bij ouderen in het bijzonder. Informatief en inspirerend.

Wilbert Kok

